

СТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Гончарова О.А.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У статті надано теоретичне обґрунтування структури інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови, викладено особливості здійснення інноваційної діяльності вчителем іноземної мови. Автором пропонується аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців на структурний склад інноваційної діяльності, висвітлено структурні компоненти інноваційної діяльності майбутнього педагога.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, структура інноваційної діяльності, компоненти, вчитель іноземної мови.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Модернізація української освіти, а саме введення в дію нового Державного стандарту початкової державної освіти, вимагає від вищих навчальних закладів, які готують вчителів початкової школи та вчителів іноземної мови у початковій школі, негайної переорієнтації змісту та структури підготовки фахівців. Основне завдання вищої школи – виховувати освічену, завзяту, етичну та відповідальну людину, здібну до співпраці, навчання впродовж життя, яка відрізняється мобільністю, динамізмом та конструктивністю. Так, модернізація змісту освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства не в останню чергу пов'язана з інноваційними процесами в системі організації вивчення іноземних мов та підготовці вчителя іноземної мови.

Визначення мети, завдань дослідження та обґрунтування його актуальності. Метою даної статті є теоретичний аналіз структури інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови. Дана робота покликана вирішити наступні завдання: проаналізувати погляди сучасних науковців на проблему інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови, виокремити структурні компоненти вищезазначеної діяльності, надати їх детальну характеристику.

Здійснивши аналіз поглядів науковців на поняття інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови, ми дійшли висновку, що вона представляє собою складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи. Інноваційна діяльність є системною, спрямованою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт. Вона носить комплексний, багатоплановий характер, втілюючи у собі єдність наукових, технологічних, організаційних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У науковій літературі

окремі питання щодо інноваційної діяльності в галузі освіти висвітлені за такими напрямками: удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ: З.Абасов, А.Алексюк, І.Зайченко, В.Кремень, Н.Кузьміна, О.Савченко, Г.Сиротенко; інноваційні педагогічні технології: О.Євдокимов, М.Жалдак, І.Носаченко, В.Олійник, А. Підласий, І.Підласий, С.Сисоева; теоретичні питання педагогічної інноватики, визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах: О.Божко, Л.Буркова, Л.Ващенко, І.Дичківська, О.Попова; обґрунтування структури, змісту та результатів інноваційної діяльності в системі освіти, експертиза, оцінювання та відбір освітніх нововведень, моніторинг інноваційних освітніх процесів: К.Баханов, Л.Буркова, Л.Даниленко; інноваційне середовище: В.Бобрицька, Г.Кравченко; інноваційний експеримент Ю.Гільбух, М.Дробноход.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Безперечно, проникнення в сутність інноваційної діяльності неможливе без детального вивчення її структури. Порівняно із загальноприйнятим у психології розумінням діяльності як специфічного виду активності, у тлумаченні сутності інноваційної діяльності переважає підхід виокремлення її структурних компонентів як відносно самостійних функціональних видів діяльності педагога [1; 2; 3; 4]. Вважаємо, що організацію навчально-виховного процесу можна розглядати як систему, що залучає до себе ієрархічно пов'язані системи функціонування та розвитку. Цей зв'язок задає рух колективу, організації в цілому. Розвиток виступає провідним, а система функціонування – підпорядкованою, адже суб'єктом, носієм інноваційного процесу є, насамперед, педагог-інноватор.

О.Козлова серед функційних компонентів інноваційної діяльності вчителя виділяє: особистісно-мотивовану переробку освітніх програм; прийняття рішення про використання нового; формулювання мети і загальних концептуальних підходів; планування етапів експериментальної роботи; прогнозування можливих труднощів; упровадження нововведень у навчальний процес; корекцію й оцінку інноваційної діяльності [3, с. 87]. Ми доповнюємо цей перелік такими складовими: опанування студентами знань з

основ проектування інноваційно-освітніх систем та моделювання способів взаємодії суб'єктів проектування; поінформованість про особливості побудови моделей інноваційних закладів освіти: позиційної, освітньої, організаційної, нормативно-правової.

Так, найбільш поширені точки зору різних науковців на компонентний склад інноваційної діяльності вчителя стисло представлено нами у таблиці 1.

Таблиця 1

Погляди різних науковців на структуру інноваційної діяльності вчителя

№	Компоненти інноваційної діяльності	Автори, що використовують термін
1.	Рефлексивний, валеологічний, операційний, інформаційна культура.	Т.Демиденко [1]
2.	Мотиваційний, когнітивний, процесуальний.	Н.Клокар [2]
3.	Філософський, креативний, рефлексивний, валеологічний, технологічний.	О.Козлова [3]
4.	Креативний, рефлексивний, технологічний, мотиваційний.	В.Сластьонін [5]

Із таблиці 1. видно, що у сучасних науково-педагогічних дослідженнях існує певна невизначеність щодо єдиної структури інноваційної педагогічної діяльності. Отже, викладаючи власне бачення щодо визначення структури інноваційної діяльності, ми виходили зі специфіки діяльності саме вчителя іноземної мови. На нашу думку, інноваційна діяльність майбутнього вчителя іноземної мови складається з таких компонентів: філософський, мотиваційний, креативний, рефлексивний, валеологічний, технологічний, особистісний. Розглянемо детальніше кожен із них.

Філософський компонент інноваційної діяльності в освіті лише тоді може дати позитивний ефект, коли у вчителя сформована настанова на філософську рефлексію власної діяльності, її результатів та вміння співвідносити власну діяльність з сутнісними смислами буття [3, с. 54-55]. Без розгляду сутності об'єктів та процесів у сфері інноваційно-педагогічної діяльності на філософському рівні зміни, що відбуваються в освіті, неможливо зрозуміти. Тільки поєднуючи філософські, загально- та конкретно-наукові підходи до вивчення інновацій з аналізом світових тенденцій розвитку вищої освіти та сучасних потреб суспільства України, можна концептуально сформулювати цілі та особливості інноваційної діяльності. Наявність таких сутнісних, чітко сформульованих понять сприятиме розвитку інноваційної діяльності, оскільки дозволить оперувати не поверхневими, а суттєвими ознаками.

Отже, системотвірною основою інноваційного аспекту педагогічної діяльності виступає розвиток особистості майбутнього фахівця через осмислення його екзистенціальних вимірів.

Мотиваційний компонент інноваційної діяльності розглядаємо у двох аспектах: оцінка міс-

ця професійної мотивації у загальній структурі мотивів та особистісне ставлення педагога до змін, його сприйнятливість до нововведень. Слід зауважити, що проблему мотивації інноваційної діяльності ми вивчаємо як проблему набуття майбутнім учителем іноземної мови адекватного особистісного смислу професійної діяльності в системі інших її видів. Кожна діяльність, у тому числі й інноваційна, співвідноситься з більш ніж одним мотивом, тобто вона є полімотивованою. Суб'єкт діяльності прагне до особистісно-професійного розвитку і досягнення професіоналізму в тому випадку, коли у нього сильні, але адекватні мотиви професійних досягнень і фахової самореалізації. Мотиваційний компонент має для суб'єкта діяльності особистісне значення, адже зміцнює зацікавленість цією діяльністю й перетворює задані зовнішні настанови на внутрішні потреби майбутнього вчителя [6, с. 183].

Із усього зазначеного вище можна зробити висновок, що інновація стає фактом педагогічної свідомості вчителя лише тоді, коли набуває значення мотиву діяльності. Лише адекватна меті мотивація діяльності щодо реалізації нового може забезпечити її гармонійне здійснення.

Креативний компонент є центральним у структурі інноваційної діяльності, для формування якого традиційно у навчально-виховному процесі використовуються такі форми навчання як діалог, дискусія, ділові ігри, методи проблемного, евристичного та розвивального навчання [7, с. 153]. На нашу думку, про наявність у майбутнього вчителя креативності говорить його здатність до «бачення» проблеми, оригінальність, діалогічність та критичність його мислення, здібність до генерування ідей, готовність створювати, опанувати та використовувати нововведення у педагогічній діяльності. Серед етапів розвитку креативності вчителя виділяємо наступні:

- початковий (вчитель залишається у межах засвоєних базових способів діяльності; утруднені дії, що виходять за межі загальноприйнятих, відсутня ініціатива в постановці цілей; цей етап характеризується низьким рівнем креативності);

- проміжний (вчитель реалізує власні ідеї, порівнюючи між собою різноманітні інноваційні зразки; на основі спостережень, узагальнення фактів приходять до створення більш ефективних способів діяльності або конкретних педагогічних знахідок);

- завершальний (високий рівень креативності, який виявляється у накопиченні спостережень, коли педагогічні знахідки стають для вчителя стимулом до дослідження, пошуку альтернативи, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей; діяльність набуває власне дослідницького характеру).

На завершальному етапі можна говорити про прояв у вчителя основних рис креативності, а саме: наявність професійно важливих характеристик поведінки у контексті інноваційної діяльності вчителя; відкритість для нового, настанова вчителя на виокремлення проблем у різних ситуаціях педагогічної діяльності. Формування креативності, на думку С.Смірнова, можливе

лише шляхом створення умов для самовиховання вчителя тому, що «творчість» є однією з найглибших характеристик особистості [8].

Здатність до креативу розглядається О.Козловою як умова реалізації вищих духовних потреб особистості вчителя, розвитку власних творчих сил і здібностей, постійного зростання і збагачення внутрішніх можливостей, підвищення якості своєї професійної діяльності, орієнтація на вищі загальнолюдські цінності [3, с. 59]. Тобто, домінування у діяльності майбутнього вчителя іноземної мови комбінації «педагогічна творчість і дослідницький компонент» й визначатиме інноваційне спрямування його роботи.

Рефлексивний компонент інноваційної діяльності – це пізнання й аналіз учителем явищ власної свідомості та діяльності (погляд на власну думку та дію з позиції спостерігача). Серед основних рефлексивних процесів виділяємо: саморозуміння і розуміння іншого, самооцінка й оцінка іншого, самоінтерпретація та інтерпретація іншого.

Важливою для інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови є, на нашу думку, рефлексія на цілепокладання, яка має наступні характеристики: прямий аналіз – цілепокладання від визначення актуального стану педагогічної системи до запланованого кінцевої мети; зворотний аналіз – цілепокладання від кінцевого стану до актуального; цілепокладання від проміжних цілей за допомогою прямого і зворотного аналізу. Рефлексія на етапі реалізації інноваційної діяльності супроводжується двома процесами: вчитель повертається на етап прогнозування, відстежуючи окремі складові концепції, та аналізує співвідношення власних можливостей і зовнішніх умов: аналізуються навички, педагогічні дії, зміст інновацій.

Зважаючи на рефлексивний компонент інноваційної діяльності виокремлюємо такі її характеристики:

1. Творча активність виявляється у межах відтворювальної діяльності.

2. Формується позитивна спрямованість потреби у використанні відпрацьованих педагогічних знахідок із незначними змінами.

3. Виробляється вміння ставити педагогічні цілі, представляти бажаний результат, відбувається становлення особистості вчителя як суб'єкта альтернативної концепції, технології чи змісту освіти.

4. Вчитель використовує навчально-виховний потенціал свого предмета для формування особистості учнів, їхніх потреб у самовихованні, самоосвіті й саморозвитку.

Валеологічний компонент інноваційної діяльності пов'язаний, на нашу думку, із розвитком гуманістичних ціннісних орієнтацій учителів. Під час експертизи доцільності та оцінки нововведень у навчально-виховному процесі визначальними мають стати критерії здоров'я, екології людини.

Це передбачає готовність майбутнього вчителя іноземної мови до:

- створення такого рефлексивного середовища, яке б забезпечило пізнання своїх фізич-

них, фізіологічних, психологічних особливостей і вільного творчого пошуку вирішення проблем, пов'язаних із розумінням суті здоров'я та здорового способу життя;

- корекції способу життя, що забезпечує людині сформоване у процесі освітньої діяльності прагнення до самопізнання та управління станом власного здоров'я;

- створення сприятливих умов для формування, збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я учнів;

- формування нового типу мислення – зцілювального, тобто «валеологічного» [3, с. 63].

Технологічний компонент – зважаючи на те, що головною умовою впровадження вчителем нових педагогічних (дидактичних) технологій є його вміння визначити відповідність дидактичних можливостей технологій цілям і завданням навчання [4, с. 66], в основу технологічного компонента інноваційної діяльності нами покладено аналіз її структури та етапи розгортання інноваційних процесів: особистісно-мотивоване перероблення освітніх проектів, їхня інтерпретація, активний пошук інноваційної інформації, ознайомлення з нововведенням; професійно-мотивований аналіз власних можливостей щодо його створення, прийняття рішення про використання; формулювання мети та концептуальних підходів до застосування нововведення; прогнозування змін, труднощів, результатів інноваційної діяльності; обговорення з колегами, адміністрацією, консультантами шляхів впровадження нового; розроблення концептуальної основи та етапів експериментальної роботи.

Особистісний компонент інноваційної діяльності виявляється в тому, що головним суб'єктом означеної вище діяльності виступає вчитель. Він як професіонал повинен не лише орієнтуватися в освітніх інноваціях та застосовувати їх у своїй роботі, володіти різними технологіями викладання свого предмету, але й бути здатним як творча особистість до самореалізації в діяльності та самостійного інноваційного пошуку.

З одного боку, в процесі інноваційної діяльності відбувається становлення особистості вчителя як суб'єкта цієї діяльності, з іншого – вчитель перетворює свій предмет у засіб формування особистості учня, задоволення його потреби в самовдосконаленні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Успішне здійснення інноваційної діяльності, насамперед, обумовлено ефективністю перебігу інноваційного процесу, що стає можливим завдяки: формулюванню мети впровадження, дає змогу прийняти рішення про доцільність тривалого використання нововведення або зупинення роботи щодо реалізації інноваційної ідеї; ефективній реалізації нововведень на всіх етапах розвитку та впровадження, забезпеченню логічної, організаційної їх взаємопов'язаності, наступності; відповідності новацій об'єктивним потребам суспільної, зокрема педагогічної практики, професійним, організаційним, фінансовим та іншим можливостям тих, хто ці нововведення впроваджує; узго-

дженості етапів інноваційного процесу, оскільки результат кожного етапу є передумовою ефективного здійснення наступного.

Отже, все зазначене вище дозволяє зробити висновок про те, що інноваційна діяльність

– це соціально-педагогічний феномен, складний взаємозв'язок загальної професійної культури вчителя, його громадських якостей та професійно-педагогічної спрямованості на впровадження нововведень у власну систему роботи.

Список літератури:

1. Демиденко Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.М. Демиденко. – Ч., 2004. – 220 с.
2. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.І. Клокар. – К., 1997. – 227 с.
3. Козлова О.Г. Підготовка вчителя до інноваційної діяльності в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.Г.Козлова. – К., 1999. – 235 с.
4. Попова О.В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ ст.: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / О.В. Попова. – Х., 2001. – 530 с.
5. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В.А.Сластенин. – М.: Просвещение, 1976. – 158 с.
6. Богданова І.М. Оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій / І.М. Богданова // Педагогіка і психологія. – 1997. – №4. – С. 174-184.
7. Абасов З.А. Подготовка учителей к работе в инновационной среде // Высшее образование в России / З.А. Абасов. – 2002. – №6. – С. 151-155.
8. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. – Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 304 с.

Гончарова О.А.

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого

СТРУКТУРА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Резюме

В статье предложено теоретическое обоснование структуры инновационной деятельности учителя иностранного языка, изложены особенности осуществления инновационной деятельности учителем иностранного языка. Автором предлагается анализ взглядов отечественных и зарубежных ученых на структурный состав инновационной деятельности, освещены структурные компоненты инновационной деятельности будущего педагога.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновации, структура инновационной деятельности, компоненты, учитель иностранного языка

Goncharova O.A.

Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmenitsly

STRUCTURE OF THE INNOVATIVE ACTIVITY OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER

Summary

The article deals with a theoretical analysis of the structure of future foreign language teacher's innovative activity. The author pays attention to the peculiarities of future foreign language teacher's innovative activity, analyses a variety of views of domestic and foreign scholars on the problem of the structural composition of innovative activity. The article shows the main structural components of future foreign language teacher's innovative activity.

Key words: innovative activity, innovation, structure of innovative activity, components, teacher of foreign languages.